

О. М. Мельниккандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освітиКЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради

ЗМІСТ, МЕТОДИ ТА УМОВИ РОЗВИТКУ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Статтю присвячено актуальній проблемі висвітлення змісту, методів та умов розвитку наскрізних умінь молодших школярів в освітньому процесі початкової школи. Обґрунтовано необхідність розвитку наскрізних умінь, як важливої умови впровадження компетентнісного підходу та формування ключових компетентностей у здобувачів освіти. Зазначено, що перелік наскрізних умінь міститься у Державному стандарті початкової освіти, а їх зміст знайшов своє висвітлення в освітніх галузях. Проте, система роботи вчителя із розвитку наскрізних умінь не стала предметом наукового розгляду. Зазначимо, що за своєю сутністю наскрізні вміння відносять до «м'яких навичок» та умовно розділяють на три групи (сфери) – особистісна, соціальна та когнітивна. До особистісної сфери можна зарахувати творчість та емоційний інтелект, до соціальної сфери відносять вміння співпрацювати з іншими людьми, когнітивної – читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно та письмово, критичне та системне мислення, обґрунтування власної позиції, вміння розв'язувати проблеми, оцінювати ризики. Зміст зазначених умінь в освітніх галузях виражено непропорційно, безсистемно, неповно, він не відповідає складовим наскрізних умінь, розкритих у психолого-педагогічній літературі. Не акцентується увага вчителя на вирішенні даної проблеми, відсутні методичні рекомендації із планування та організації діяльності вчителя із цього напрямку роботи. Реалізуючи завдання Нової української школи пропонуємо методи та технології розвитку кожного наскрізного вміння в освітньому процесі з урахуванням особливостей кожного вміння. В процесі дослідження виявленні умови успішного формування наскрізних умінь: врахування актуальних потреб учнів, їх вікових особливостей та можливостей; систематичність та наступність у розвитку наскрізних умінь; побудова освітнього процесу на засадах особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного та інтегрованого підходів; побудова педагогічної взаємодії на засадах педагогіки партнерства; академічна свобода та креативність учителя. Подальшого розроблення потребує доповнення та структуризування наскрізних умінь в освітніх галузях, обґрунтування поетапної роботи вчителя із розвитку наскрізних умінь молодших школярів в освітньому процесі та позанавчальній діяльності.

Ключові слова: наскрізні вміння, «мякі навички», методи розвитку наскрізних умінь, компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований, інтегрований підходи, освітні галузі.

Постановка проблеми. Державний стандарт початкової освіти містить вимоги до обов'язкових результатів навчання, в основу яких покладені ключові компетентності. Складовими ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами [1]. Поскільки зазначені вміння забезпечують успішне формування усіх ключових компетентностей, то вони отримали назву – наскрізні вміння. За своєю сутністю наскрізні вміння є «мякими навичками» або ж навичками 21 століття, які покликані забезпечити зв'язок навчальних результатів із особистісними якостями здобувачів освіти для успішної самореалізації випускників школи у дорослому

самостійному житті, Розробники Державного стандарту початкової освіти керувались «Рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» [2]. Водночас за результатами моніторингу НУШ можна зробити висновок, що в практиці роботи вчителі приділяють недостатню увагу розвитку наскрізних умінь молодших школярів [3]. Потребують наукового розкриття як зміст наскрізних умінь, так і обґрунтування методів, технологій, форм, умов успішного розвитку наскрізних умінь молодших школярів у освітньому процесі.

Аналіз останніх досліджень і проблем.

Перелік наскрізних умінь, визначений Державним стандартом початкової освіти [1], обґрунтування необхідності їх розвитку зазначено у порадику для вчителя Нової української школи [4]. Розкриття змісту та системи роботи із розвитку наскрізних умінь знайшли відображення у пра-

цях вітчизняних науковців та вчителів-практиків. Зокрема, проблеми розвитку критичного мислення молодших школярів висвітлює О. Пометун [5], уміння читати з розумінням та висловлювати власну думку як усно, так і письмово, як складові читацької компетентності, досліджують І. Старагіна, В. Терещенко, А. Панченков [6]. Розвитку вмінь будувати власні висловлювання присвячені роботи О. Вашуленко [7], інтегрований підхід до формування наскрізних умінь молодших школярів розглядають Л. Голоцукова та Н. Крамар [8]. Формування наскрізних умінь у молодших школярів в умовах реформи «Нова українська школа» досліджують Л. Гриневич, О. Лінник, І. Старагіна [9]. Висвітлення стану сформованості наскрізних умінь молодших школярів знайшло висвітлення у «Моніторингу НУШ: результати та рекомендації. Перший етап 2019–2020» [3]. На сучасному етапі розбудови Нової української школи визначений напрям дослідження є надзвичайно важливим та актуальним. Проте потребує цілісного висвітлення система роботи вчителя із розвитку наскрізних умінь молодших школярів.

Мета статті: висвітлити відображення наскрізних умінь у змісті початкової освіти, зокрема в освітніх галузях; розкрити зміст наскрізних умінь, методи, технології, умови їх ефективного розвитку в освітньому процесі початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність визначення наскрізних умінь, зазначається лише, що це складова і умова формування ключових компетентностей [1]. Наголошується, що за своєю суттю і складовими наскрізні уміння відносять до «м'яких навичок», які можна умовно розділити на три групи (сфери) – особистісна, соціальна та когнітивна [9, с. 29]. До особистісної сфери можна зарахувати творчість та емоційний інтелект, до соціальної сфери відносять уміння співпрацювати з іншими людьми, когнітивної – читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно та письмово, критичне та системне мислення, обґрунтування власної позиції, уміння розв'язувати проблеми, оцінювати ризики. На нашу думку, увага до розвитку наскрізних умінь пов'язана із змінами в суспільстві, що знайшло своє висвітлення у визначенні мети Нової української школи, запитами батьків, зміною самих здобувачів освіти. Аналіз освітніх ліній Державного стандарту початкової освіти дає змогу зробити такі висновки: наскрізні уміння представлені у всіх освітніх галузях, проте система у їх представленні відсутня; різний ступінь та повнота виразу наскрізних умінь в освітніх галузях. Найбільш повно розкритий зміст наскрізних умінь критичного мислення, співпраці з іншими особами, уміння розв'язувати проблеми. Недостатньо, на нашу думку, розкрито зміст емоційного інтелекту, ініціативності, твор-

чості, уміння читати з розумінням, висловлювати думку усно і письмово, здатність логічно обґрунтувати позицію та приймати рішення. В Новій українській школі впроваджується низка програм, які покликані сприяти формуванню окремого наскрізного уміння – «Соціально-емоційне й етичне навчання», «Ненасильницьке спілкування» та інші. Проте, результати моніторингу рівня сформованості наскрізних умінь свідчать про недостатню роботу вчителів початкової школи із вирішення цього важливого завдання [3]. Саме тому вважаємо за необхідне розкрити більш повно зміст наскрізних умінь молодших школярів, виходячи із Державного стандарту початкової освіти, обґрунтувати методи, технології, умови успішного розвитку наскрізних умінь в освітньому процесі.

Звичайно, що зміст наскрізних умінь у освітніх галузях дублюється, тому будемо розкривати їх, аналізуючи в комплексі освітні галузі. Читання з розумінням передбачає, що учень розуміє прочитані іншомовні тексти різних видів для отримання інформації або емоційного задоволення, використовує прочитану інформацію та критично оцінює її; сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її для збагачення свого досвіду; сприймає інформацію, висловлену іноземною мовою в умовах безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, та критично оцінює таку інформацію. Зазначимо, що становлення цього вміння передбачає доступ сучасних учнів до різних носіїв тексту, зокрема паперової книги, електронної книги, смартфона, планшета тощо, і не обмежується лише роботою з художніми творами. Отже, здатностями, які реалізують зазначене вміння є сприймання, аналіз, розуміння, інтерпретація та оцінка інформації. Учителю і батькам слід формувати в учнів потребу в читанні, читацькі інтереси, допомагати усвідомити та осмислити зміст повідомлення, наближати інформацію до особистого досвіду дітей, впливати на емоційно-почуттєву сферу учнів, викликати ставлення до прочитаного, стимулювати власну оцінку творів. Методами, які сприятимуть розвитку наскрізного вміння читання з розумінням є читання з передбаченням – за назвою твору, ключовими словами, картиною чи малюнком, частиною тексту. Цей метод стимулює міркування учнів, сприяє розумінню та осмисленню прочитаного. Ефективним методом розвитку вміння є читання з позначками, коли учні оцінюють інформацію з точки зору новизни та відображають своє ставлення за допомогою певних позначок (відома інформація; не знав цього; це суперечить тому, що знаю; хочу запитати). Використання вчителем стратегії «Щоденні 5» дає змогу вправляти учнів у розвитку читання з розумінням шляхом системного використання таких видів діяльності

як читання для себе та для когось, письмо для себе, слухання, робота зі словами. Вибір текстів для читання та однокласників для сумісної роботи, використання і дотримання правил (алгоритмів), зворотний зв'язок через заповнення чек-листів надають пізнавальній діяльності учня цілеспрямованості, забезпечують радість успіху, просування за індивідуальною освітньою траєкторією.

Уміння висловлювати власну думку усно і письмово представлене в освітніх галузях як здатність висловлювати думки, почуття та ставлення, взаємодіяти з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримуватися норм літературної мови. Розвиток даного уміння передбачає системну роботу вчителя з врахуванням особливостей змісту навчального матеріалу та вікових можливостей учнів, тому зазначимо лише методи, які, на нашу думку, сприятимуть розвитку зазначеного вміння. Це, вже охарактеризована технологія «Щоденні 5», зокрема її складові письмо для себе та робота зі словами. При використанні щоденного письма для себе важливо добирати теми, які близькі дітям, стосуються їх життєвого досвіду, не оцінювати та не критикувати зміст та помилки, не обмежувати об'єм, але визначати час. Схожим методом є ведення щоденника вражень, де учень спочатку у вигляді малюнків, окремих речень, а пізніше зв'язних текстів аналізує своє шкільне життя, враження та переживання, успіхи. Робота зі словами передбачає ретельний добір учителем слів, пов'язаних із темою тижня, текстів та завдань, пам'яток і алгоритмів для організації самостійної роботи. Важливо створювати ситуації, які стимулюватимуть учня до активного вживання нових слів, термінів. Використання методів розвитку критичного мислення РАФТ, сторітелінг, сенкан, методу ПРЕС забезпечить суб'єкту позицію учня в освітньому процесі, діяльнісний підхід до розвитку вміння. Зміст завдань та зміна рівня самостійності буде залежати від навченості та можливостей учнів, що передбачає використання диференційованих завдань – розповідь на тему, запропоновану вчителем, розповідь за планом, за запропонованим початком, опорними словами чи власним сюжетом. Повідомлення повинні бути змістовними, логічно послідовними, точними, виразними, зрозумілими слухачам, самостійними, невеликими за розмірами. Варіювання ролі, форми, аудиторії, якій призначена розповідь, її теми створює можливості для задоволення інтересів і запитів учнів, наближення змісту завдання до актуальних потреб здобувача освіти.

Наскрізне уміння критично та системно мислити має такий зміст в освітніх галузях: учень критично оцінює дані, процес та результат розв'язання навчальних і практичних задач; опрацьовує та систематизує інформацію природничого змісту, отриману з доступних джерел, та представляє її

у різних формах; усвідомлює розмаїття природи, взаємозв'язки її об'єктів та явищ, пояснює роль природничих наук і техніки в житті людини, відповідально поводить себе у навколишньому світі; встановлює зв'язки між подіями, діяльністю людей та її результатами у часі, пояснює значення пам'ятних для себе та інших громадян України дат (подій); орієнтується у знайомому соціальному середовищі, долучається до його розвитку, пояснює вплив природи та діяльності людей на нього; пізнає себе через художньо-творчу діяльність та мистецтво. Отже, навчитись мислити критично, це вміння оцінювати надійність джерел інформації; виділяти необхідну інформацію та опрацьовувати її; аналізувати та оцінювати припущення, аргументи; ставити питання для отримання інформації чи її перевірки; розглядати проблеми з різних точок зору; висловлювати власну позицію; ухвалювати обгрунтовані рішення. Звичайно, урок розвитку критичного мислення має свою структуру (виклик, осмислення та рефлексія), проте вчителю слід розуміти, що використання методів розвитку критичного мислення повинно здійснюватись у системі, відповідати віковим можливостям учнів, обов'язково передбачати рефлексію («думання про думання»). Використання методів проблемного навчання, побудова уроку на засадах діяльнісного підходу, коли учні визначають індивідуальне затруднення в пробній дії, шукають і будують проєкт виходу із затруднення, проведення уроків на засадах розвивального навчання є ефективними шляхами розвитку критичного мислення молодших школярів. Важливо, щоб атмосфера пошуку, пізнання, цінність власного способу розв'язання проблеми зафарбовували весь освітній процес, а формувальне оцінювання слугувало надійним засобом особистісного розвитку.

Наскрізне вміння творчість передбачає, що учень досліджує індивідуальне мовлення для власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами, аналізує їх; втілює творчий задум у готовий виріб; практикує і творчо застосовує традиційні та сучасні ремесла; виявляє художньо-образне, асоціативне мислення у процесі художньо-творчої діяльності через образотворче, музичне та інші види мистецтва; добирає фізичні вправи для підвищення рівня фізичної підготовленості. Розвиток творчості передбачає, перш за все, співучасть здобувачів освіти в особистісному розвитку, спрямованість освітнього процесу на активізацію внутрішніх резервів особистості, створення атмосфери підтримки та поваги, відсутність обмежень. Використання таксономії Блума при плануванні та проведенні уроку, впровадження диференційованого підходу у навчанні, вільний вибір варіанту завдання учнями, відмова від репродуктивних методів навчання, пошук нестандартних рішень, висування гіпотез, їх пере-

вірка та модифікація, використання навчальних проєктів, створення стимульного освітнього середовища є умовами розвитку творчості молодших школярів.

Ініціативність, як наскрізне вміння не представлена окремо в освітніх галузях, а розуміється як певний вияв самостійності школярів при занятті фізичною культурою та спортом, узагальненні та переробленні інформації для вирішення життєвих проблем. Розуміємо, що ініціативність розвиватиметься, коли учень буде активним співавтором уроку, навчальний матеріал наближений до потреб та інтересів дітей, а учбова діяльність буде мотивована. Педагогічна взаємодія в освітньому процесі повинна будуватись на засадах педагогіки партнерства, коли впроваджується розподілене лідерство, горизонтальна модель співпраці, порозуміння та комунікація для досягнення сумісної мети. Важливо, щоб при використанні інтерактивних методів навчання учень виконував різні ролі – організатора та виконавця, не боявся брати відповідальність за ухвалення рішення. Використання методів розвитку критичного мислення, впровадження активних та дослідницьких форм роботи, забезпечення права вільного вибору та учнівського самоврядування сприятимуть розвитку самостійності та ініціативності здобувачів освіти.

Здатність логічно обґрунтовувати позицію визначається, як уміння учня працювати з різними джерелами соціальної та історичної інформації, аналізувати зміст джерел, критично оцінювати їх; узагальнювати інформацію з різних джерел, розповідаючи про минуле і сучасне; представляти аргументовані судження про відомі факти та історичних осіб, а також про події суспільного життя. Успішному формуванню зазначеного наскрізного уміння сприятиме впровадження компетентнісного та діяльнісного підходу в навчанні, моделювання явищ, які вивчаються, звернення до досвіду учнів, розгляд проблеми з різних позицій, інтеграція змісту навчальних предметів, обґрунтування власної позиції, точки зору при вивченні навчального матеріалу, практикування дискусій, рецензій відповіді товариша, рефлексії, недопустимість критики виконаного завдання, толерантне ставлення до помилок, заохочення самостійності, наполегливості, оригінальності під час виконання завдань.

Вміння конструктивно керувати емоціями передбачає здатності учнів пізнавати мистецтво, інтерпретувати художні образи, набуваючи емоційно-чуттєвого досвіду, виявляти ціннісне ставлення до мистецтва; виявляти допитливість та отримувати радість від пізнання природи; мати розвинуте почуття власної гідності, діяти з урахуванням власних прав і свобод, поважати права і гідність інших осіб, протидіяти проявам дискримінації та нерівного ставлення до особи-

стості. Отже, емоційний інтелект містить складові: вміння розуміти власні емоції та керувати їх виявом, розуміння і врахування при взаємодії емоцій інших людей, емпатію. Шляхами розвитку емоційного інтелекту є сім'я, освітній процес, наскрізний процес виховання, саморозвиток та самовиховання. Засобами розвитку емоційного інтелекту молодших школярів є казка, гра, твори мистецтва (література, музика, танець, зображувальна діяльність), природа. Ефективними у розвитку емоційного інтелекту є інтерактивні, ігрові, проєктні, інформаційно-комунікативні технології. Актуальними завданнями на сучасному етапі є розвиток емоційної саморегуляції учнів, умінь заспокоїтись у складній ситуації, боротьба зі стресом, налагодження стосунків з іншими. Проблема розвитку емоційного інтелекту потребує детального висвітлення, система роботи із розвитку емоційного інтелекту обґрунтована нами у практичному посібнику для вчителів [10].

Об'єднаємо для зручності розгляду вміння оцінювати ризики та приймати рішення: робить аргументований вибір на користь здорового способу життя, аналізує та оцінює наслідки і ризики; усвідомлює наслідки використання інформаційних технологій для себе, суспільства, навколишнього світу та сталого розвитку, дотримується етичних, міжкультурних та правових норм інформаційної взаємодії; дбає про особисте здоров'я і безпеку, реагує на діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту; визначає альтернативи, прогнозує наслідки, ухвалює рішення з користю для здоров'я, добробуту, власної безпеки та безпеки інших осіб; усвідомлює значення фізичних вправ для здоров'я, емоційного задоволення, гартування характеру, самовираження та соціальної взаємодії. Для розвитку зазначених умінь рекомендуємо демонструвати дитині дорослі моделі поведінки у ситуаціях, пов'язаних із браком знань, умінь; вчити дитину організовувати власне робоче місце, планувати час; виробляти сумісно правила навчання; не робити за дитину нічого з того, що вона може зробити сама; формувати навички самоконтролю; не поспішати вказувати на помилку, виправляти її, пропонувати перевірити роботу самостійно; спрямовувати мислення школяра на питання «що це таке?», «як це влаштовано?», «чим воно є?». Важливо також створювати стимульне середовище, заохочувати до експериментування; вчити долати труднощі, перетворювати розчарування у цінний досвід; демонструвати дитині зразки як можна думати, вирішуючи певні проблеми; практикувати думання вголос, особливо, коли йдеться про складні проблеми; не нав'язувати власні варіанти вирішення проблем; заохочувати дитину до рефлексії «думати про думки».

Вміння розв'язувати проблеми передбачає, що учень досліджує ситуації і визначає проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів; моделює процеси і ситуації, розробляє стратегії (плани) дій для розв'язування різноманітних задач; відкриває світ природи, набуває досвіду її дослідження, шукає відповіді на запитання, спостерігає за навколишнім світом, експериментує та створює навчальні моделі, виявляє допитливість та отримує радість від пізнання природи; критично оцінює факти, поєднує новий досвід з набутих раніше і творчо його використовує для розв'язування проблем природничого характеру; створює інформаційні продукти та програми для ефективного розв'язання задач/проблем, творчого самовираження індивідуально та у співпраці, за допомогою цифрових пристроїв та без них; виявляє підприємливість та поводить етично для поліпшення здоров'я, безпеки та добробуту. Формуванню даного вміння сприяє наближення матеріалу до життя дітей; демонстрування способів вирішення життєвих ситуацій і наукових проблем; використання пам'яток та алгоритмів поведінки та діяльності; визначення на початку уроку критеріїв і показників досягнення мети уроку та використання самооцінювання отриманих результатів та процесу їх здобуття; використання методів розвитку критичного мислення – мозковий штурм, займи позицію, метод ПРЕС, капелюхи мислення, створення ментальних карт, фішбоун та інших. Поступове ускладнення навчальних завдань: спочатку невеликої складності з алгоритмом чи інструкцією-супроводом; збільшувати і ускладнювати обсяг завдання, а супровід зменшувати; пропонувати роботу з чек-листами: давати чек-листи до початку вивчення теми чи завдання, щоб учні зрозуміли вимоги; пропонувати оцінити свої вміння чи свою роботу після вивчення теми; використовувати для самооцінювання, надання зворотного зв'язку від учителя учням.

Вміння співпрацювати з іншими передбачає, що учень взаємодіє з іншими особами усно, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях; надає інформацію, висловлює думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими особами усно, письмово та в режимі реального часу, використовуючи іноземну мову. усвідомлено використовує інформаційні і комунікаційні технології та цифрові пристрої для доступу до інформації, спілкування та співпраці як творець та (або) споживач, а також самостійно опановує нові технології; усвідомлює себе громадянином України, аналізує культурно-історичні основи власної ідентичності, визнає цінність культурного розмаїття; дотримується принципів демократичного громадянства, бере активну участь у житті шкільної спільноти, місцевої громади; керується правилами безпечної і чес-

ної гри, уміє боротися, вигравати і програвати. Розвиток уміння відбувається за умови впровадженням вчителем в освітній процес інтерактивних методів навчання, коли відбувається активна взаємодія всіх учнів – співнавчання, взаємонавчання, де і вчитель і учень є рівноправними учасниками навчальної взаємодії. Важливими є моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Прийняття правил співжиття класу, аналіз дотримання встановлених правил під час ранкових зустрічей, звернення до «Кола вибору» сприяють успішному формуванню цього наскрізного вміння.

На нашу думку, умовами успішного формування наскрізних умінь є: природовідповідність – врахування актуальних потреб учнів, їх вікових особливостей та можливостей; систематичність та наступність у розвитку наскрізних умінь; побудова освітнього процесу на засадах особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного та інтегрованого підходів; побудова педагогічної взаємодії на засадах педагогіки партнерства; створення ситуації успіху; академічна свобода та креативність учителя.

Висновки і пропозиції. Отже, розбудова Нової української школи, яка за мету визначає розвиток особистості, що здатна успішно реалізувати себе в дорослому житті, передбачає побудову освітнього процесу на засадах компетентнісного підходу, формування ключових компетентностей та наскрізних умінь, що забезпечують їх вияв. Перелік наскрізних умінь визначений у «Державному стандарті початкової освіти», а їх зміст знайшов свій вияв у освітніх галузях. Аналіз свідчить, що зміст наскрізних умінь непропорційно відображений у різних освітніх галузях, часто не відповідає складовим наскрізних умінь, розкритих у психолого-педагогічній літературі, відсутня наступність їх розвитку із урахуванням віку дітей. Крім того, дослідження, які відображають систему розвитку наскрізних умінь у початкових класах закладу загальної середньої освіти, відсутні. Подальшого розроблення потребує доповнення та структурування наскрізних умінь в освітніх галузях, дослідження поетапної роботи вчителя початкової школи із розвитку наскрізних умінь молодших школярів із врахуванням вікових особливостей та можливостей учнів, єдності освітнього процесу та позанавчальної діяльності, доцільності добору і використання методів, технологій, які сприяють ефективному розвитку наскрізних умінь.

Список використаної літератури:

1. Державний стандарт початкової освіти (Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 87 від 21 лютого 2018 року у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). [Електронний ресурс].

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>

2. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning [Електронний ресурс]. URL: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>.

3. Звіт за результатами моніторингу Нової української школи. [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/oprilyudneno-pershtri-chastini-zvitu-za-rezultatami-monitoringu-novoyi-ukrayinskoji-shkoli>

4. Нова українська школа: поради для вчителя / за заг.ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

5. Пометун О.І. Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів початкової школи: навч.-метод. посіб. / О.І. Пометун. К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 192 с.

6. Старагіна І.П. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання:

навчально-методичний посібник / Старагіна І.П., Терещенко В.М., Панченков А.О. Харків : Соняшник, 2020. 176 с., іл.

7. Вашуленко О. В. Формування у молодших школярів умінь створювати власні висловлювання на уроках літературного читання: методичні рекомендації [Електронне видання]. Київ: Педагогічна думка, 2020. 71 с.

8. Крамар Н.П., Голоцукова Л.М. Інтегрований розвиток наскрізних умінь молодших школярів [Електронне видання]. Маріуполь, 2019. 80 с.

9. Гриневич Л.М., Ліннік О.О., Старагіна І.П. Розвиток наскрізних умінь у молодших школярів в умовах реформи «Нова українська школа». Освіта та розвиток обдарованої особистості № 2 (85) /II квартал/, 2022. с. 28-34.

10. Нова українська початкова школа: розвиток емоційного інтелекту молодших школярів: навчально-методичний посібник / [Електронне видання] / О.М. Мельник, Ю.П. Штанько, Г.В. Заставська КЗ «ЗОІППО» ЗОР. Запоріжжя, 2022. 114 с.: іл., табл. URL: https://docs.google.com/document/d/1kifg41lkd5_gu5myNxrzyw5mUaU586R/edit

Melnyk O. Content, methods and conditions for the development of cross-cutting skills of primary school students

The article is devoted to the actual problem of highlighting the content, methods and conditions for the development of cross-cutting skills of students in the educational process of primary school. The need for development of cross-cutting skills, as an important condition for the implementation of the competence approach and the formation of key competences among students of education, is substantiated. It is noted that the list of cross-cutting skills is included in the State Standard of Primary Education, and their content is reflected in educational fields. However, the teacher's work system for the development of cross-cutting skills has not become the subject of scientific consideration. It should be noted that by their very nature cross-cutting skills are classified as "soft skills" and are conventionally divided into three groups (spheres) – personal, social and cognitive. The content of the mentioned skills in educational fields is expressed disproportionately, unsystematically, and incompletely, it does not correspond to the components of cross-cutting skills revealed in the psychological and pedagogical literature. It is not emphasized that the teacher's attention should be focused on solving this problem, there are no methodological recommendations for planning and organizing the teacher's activities in this area of work. Realizing the tasks of the New Ukrainian School, we offer methods and technologies for the development of each cross-cutting skill in the educational process, taking into account the specifics of each skill. In the process of research, conditions for successful formation of cross-cutting skills are identified, such as taking into account the actual needs of students; systematicity and continuity in the development of cross-cutting skills; construction of the educational process on the basis of personality-oriented, competence-based, activity-oriented and integrated approaches; building pedagogical interaction on the basis of partnership pedagogy; and academic freedom and creativity of the teachers. Further development and structuring of cross-cutting skills in educational fields, and of the teacher's step-by-step work on the development of cross-cutting skills of primary school students in the educational process and extracurricular activities are needed.

Key words: *cross-cutting skills, "soft skills", methods of cross-cutting skills development, competence-based, activity-based, personality-oriented, and integrated approaches, educational fields.*